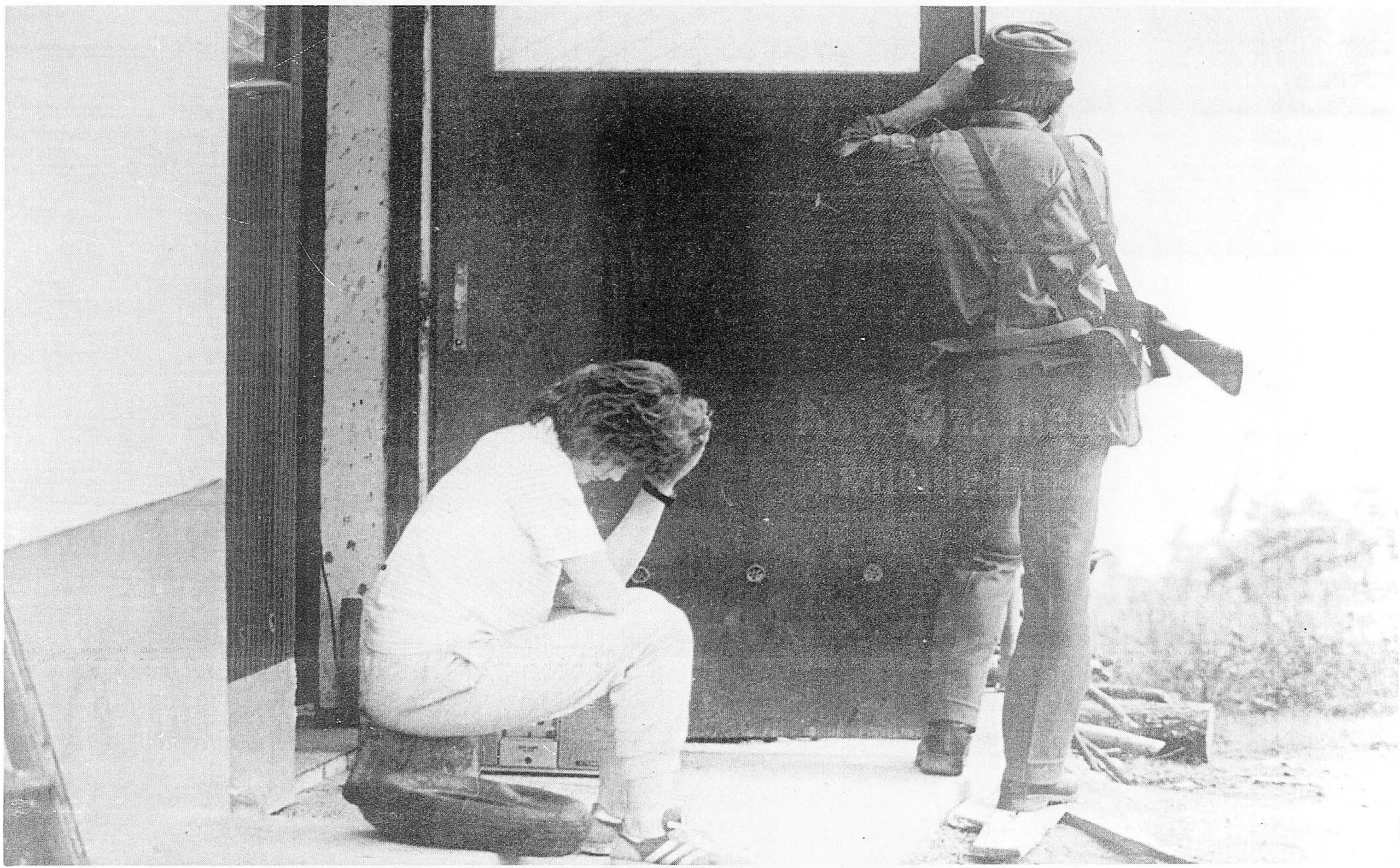

SOBOTNA PRILOGA

Dovolj krvi za pogajanja?

zgubili smo mnoge iluzije, je v tork zvečer dejal načelnik generalštaba jugoslovanske armade generalpolkovnik Blagoje Adžić. Isti stavek se je dan kasneje pojavil tudi v gradivu, ki so ga za uro moralnopolitične (pre)vzgoje (demoraliziranih) oficirjev in vojakov ljubljanskega korpusa pripravili v poveljstvu te enote. Čeprav sprva zveni »fatalistično«, je to nedvomno najbolj simptomatično mesto vseh izjav jugoslovanske generalitete, skrajno nevarno in svarilno, če smemo tako reči, priznanje, pomenljivejše od vseh odkritih in prikritih groženj, ki smo jih lahko slišali minule dni. Sleherna armada je namreč utemeljena na iluzijah, od katerih sta »splošno veljavni« vsaj dve. Prvič, da je nadrejeni pametnejši od podrejenega. Iluzija skratka, da je hierarhija »naravni red stvari«, iluzija, zaradi katere je vojska še tako neorganizirane družbe nujno utemeljena na istih weberjanskih načelih kot vojska države, v kateri vsi vlaki skupaj letno zamujajo pol sekunde. Večina armad poleg tega temelji na iluziji, da so na svetu zato, ker bodo morda nekoč branile domovino in ustavno ureditev, čeprav je »splošno znano«, da so jo običajno »branile« zunaj meja svoje države in čeprav so običajno namesto ustave branile (svoj) režim.

Je beograjska generaliteta izgubila kate- ro od teh iluzij? Je! Naprej je spoznala, da je tisti nad njo, civilni vrhovni poveljnik – torej predsedstvo SFRJ – »neumnejši«, saj ji ne more zagotoviti denarja in statusa: tako takrat, ko obstaja, kot takrat, ko ga ni. Točno tisto, kar konstituira oboroženo skupino ljudi kot armada (čeprav »dejansko« obstaja samo v glavah), je izgubilo, ogrožena pa je bila njihova oziroma njena eksistenca. Zato je udarila in nato – presenečena zaradi odpora udarjala vedno bolj brezobzirno, dokler nenadoma ni ugotovila, da »do-

movine« res ni več in da za odkrito napadalno vojno ni pripravljena. Umaknila se je, a je z njenega stališča gledano razumljivo, zakaj je prekinitev ognja v Sloveniji še vedno neformalizirana, zakaj je zatišje negotovo. Generalom je potrebno – takšen je najmanj vtis – zgolj zato, da sebi in moštvu »povrnejo iluzije«, da znova dobijo legalistično pročelje: predsedstvo, ki da ravna po ustavi in ukazuje armadi, ki da brani domovino.

Nad Slovenijo v teh urah tako ne visi več odkriti ultimati načelnika generalštaba jugoslovanske armade, ampak ultimati s podpisom Stipeta Mesiča, predsednika predsedstva SFRJ. Predsednika, katerega naslednik oziroma sedanjí podpredsednik Branko Kostić je štiriindvajset ur pred dejanskim formuliranjem ultimata na seji predsedstva SFRJ natančno napovedal, kako se bo odločilo predsedstvo. Namesto da se bi predsednik in predsedstvo SFRJ na prvi seji »vlogi« vrhovnega poveljnika svoje armade seznanila z ravnanjem podrejenih, razveljavila vsa nezakonita imenovanja ter odstavila vse, ki so odgovorni za vojno, sta jih legitimirala za nazaj in s tem istočasno blagoslovila vse, kar jim bo še padlo na pamet.

V drugem poskusu je srbskemu režimu in njegovim satelitom torej uspelo, čeprav je bila igra tolikanj prozorna, da so ji lahko – ob asistenci tuje diplomacije – nasedli le popolnoma zbegani politični naivneži. Kajti zasluga, da so generali ostali brez iluzij, pripada izključno Slobodanu Miloševiću, ki je, da bi izzval generale, nekajkrat tvegaj in stoično prenesel obtožbe, da »razbija Jugoslavijo«. Skorajda že izgubljeno partijo z blokado predsedstva SFRJ je ob spletu okoliščin pravzaprav spremenil v zmago. V strahu, da mu med zdravico »novemu skupnemu domu« ne bi z okenskih polic

popadali cvetlični lončki, je svet prihletel k njemu v Beograd s prošnjo, naj vendarle podari armadi vrhovnega poveljnika. Olikanih gostov ni bilo mogoče zavrniti, kajpak, če bodo separatiste prepričali, naj prekleče svoje deklaracije. Kako in katere, bo kasneje seveda razlagal Milošević sam, saj to in takšno predsedstvo tako in tako ne more sprejeti nobenega sklepa, ki ne bi bil po volji Srbiji.

V tem času je bil predsednik zvezne vlade Ante Marković že politično mrtev. Kaj boljsega si, skupaj s svojimi ministri, zaradi prepričanosti, da se bodo generali držali njegovega »pooblastila za omejeno uporabo sile«, ni zaslužil. Njegova eksekucija je nepotrebna: srbski propagandni aparat je že razbopal njegovo krivdo za smrt nedolžnih vojaških obveznikov. (Temu bi bilo pravzaprav v celoti težko ugovarjati). Odstranili ga bodo tisti, ki jim je »objektivno« služil. Zdaj se srbski režim lahko naredi velikodušnega, tako kot je tudi že opazil: Slovenija naj gre, v božjem imenu, če si tolikanj želi neodvisnosti (pri »sporazumnem« določanju »pogojev« jo bomo že se privili, a to tujim takrat ne bo več mar). Hrvaška pa nikakor ne. S tem ko je Mesiča priznal šele po razglasitvi hrvaške samostojnosti, je Milošević dal vedeti prav to, Zagreb pa, ki je darilo sprejel, očitno ni spregledal, da ga »pri- našajo Danajci«.

Ker verjamemo, da so med generali še vedno tudi takšni, ki so z iskrenim zadovoljstvom dočakali vrnitev odpisanega vrhovnega poveljnika, smemo pričakovati, da bodo nekateri neprijetno presenečeni, medtem ko za nekatere vemo, da slutijo. Jastrebi so med generali v premoči, o tem zdaj najbrž ne more biti nobenega dvoma več, in vse, kar so doslej počeli na lastno pest, bodo odslej lahko legalno. Cistka »nezanesljivih«

(kateri so zanesljivi, je jasno iz znamenjav v zadnjih dneh) oficirjev se bo nadaljevala, dokler ne bo dosegla vrha. To podaljšuje nevarnost razširitve vojaškega napada na Slovenijo.

Več dejstev pa vseeno govori v prid upanju, da z nasilnimi sredstvi Slovenije nihče več ne bo oviral pri njeni osamosvojitvi. Če pozamemo: odbila je prvi napad, ki ga na enak način (z obvezniki) skoraj zanesljivo ni več mogoče ponoviti; zaradi samovolje generalov in brutalnosti tega napada so se vlade po svetu hitro znašle pod pritiskom javnega mnjenja, naj priznajo slovensko neodvisnost, kar bi potrdilo dejansko razveljavitev ustavnega okvira za nadaljnje vojaške posege; Srbija se je odpovedala Jugoslaviji, »svoje« rezerviste pa potrebuje za obracun s Hrvaško, »zavarovanje« BiH in Kosova, morda tudi Makedonije; generali, ki jim je morebiti res bilo toliko do »ozemeljske celovitosti«, da so poslušali Markovića in bili na koncu izigrani, so v manjšini.

Proti možnosti, da si je šele s krvjo Slovenija prejšnje dni dokončno ustvarila možnost za pogajanja (ki jih prej nihče ni hotel sprejeti) o načinu, rokih in pogojih osamosvojitve, govori poleg povedanega pravzaprav samo občutek, da se »kar tako ne bo končalo«. Janša proti Kadjeviću je bil pred skoraj natanko letom dni na tem istem mestu naslovljen uvodnik. Prav z namenom, da opozori na morebitne psihološke strese, ki jih generali slavne (Titove) armade doživljajo zaradi zoperstavljanja svojega bivšega zapornika. Ne titulira srbski režimski tisk obrambnega ministra Slovenije »rezervni vodnik« samo zato, da bi se mu posmehoval, temveč verjetno zlasti zato, da bi izzval generala armade. Čeprav oziroma prav zato, ker je njihov

vojaški poraz tudi posledica napačne in podedenjujoče presoje nasprotnika, materialne strategije in logistične neprividnosti, se v generalih, vzgajanih v izročilu vselej zmagovite vojske, zanesljivo kuha maščevalni bes. Njihova čast je prizadeta, konec koncev so zdaj vsi videli, da niso nepremagljivi; tudi te iluzije je konec. Hrvati, Albanci in Muslimani, morebitne naslednje žrtve, so opogumljene z dejstvom, da trenirane strogoši v Sloveniji ni bilo uspešno. To je nevarnost, ki bi jo lahko zmanjšala samo takojšnja upokojitev vseh generalov, ki so imeli prste v »slovenski operaciji«; a ker tega ni mogoče pričakovati, bo nekaj časa po vsem sodeč še treba živeti z njo.

Je po tej izkušnji končno tudi Beogradu jasno, da bo hoče noče le treba začeti s političnim reševanjem problemov, ki izvirajo iz preživelosti federalnega sistema oziroma vsiljevanja načela vsi Srbi v eni državi? Tistih problemov, ki sta jih Ante Marković in Slobodan Milošević še do nedavnega, sicer vsak po svoje, označevala kot neresljive v šestmesečnem roku (kot ga je predlagala Slovenija), potem pa pred tremi evropskimi ministri pristala celo na dvakrat krajšega. Kaj sta tadvda pravzaprav razumela z moratorijem na osamosvojitvene akte, lahko razberemo iz dejstva, da jima ni preveč do tega, da bi pri vzpostavitvi premirja sodelovali tudi tuj opazovalci. Obema se spleča zavlačevati, Sloveniji ne. Tudi zato, ker – morate priznati – že malce pogresamo medstrankarske spopade.

Ne zato, ker v njih ne teče kri, ampak zato, ker dodobra začel proces prestrukturiranja slovenskih političnih sil zdaj stoji. Od njega pa je, vsaj tako se je zdelo v tistih hitro pozabljenih mirnih časih, odvisno, kako bomo izkoristili samostojnost.

Vojsko Flegar

KRONOLOGIJA PRVIH DNI ZADNJE VOJNE

Zgodba o agresiji

Po 27. juniju se ne bo zgodilo nič spektakularnega. Povprečen državljan ne bo občutil nobene razlike, je v ponedeljek pred osamosvojitvijo dejal predsednik slovenske vlade. Po tej vojni ne bo nič več, kot je bilo. Nič več, je dejal Milan Kučan naslednji torek, šesti dan vojne. Vojne ni v Sloveniji nihče pričakoval, vendar je mlada država vanjo zdrsnila čez noč.

Sreda, 26. junija

o tem, ko je slovenska skupščina prejšnji dan na posebno evforičnem zasedanju sprejela odločitev o neodvisnosti republike Slovenije, so iz vojašnice prišli tanki in vojniki. Obkolili so mejne prehode. Čez dan so zaprli slovenska letališča in prepovedali promet v slovenskem zračnem prostoru. Slovenijo so preletavala zračna letala, tudi še zvečer, predi začetkom slovensosti v počastitev razglasitve neodvisnosti Slovenije. Letala so nizko preletela prizorišče proslave točno ob pol devetih zvečer, ko naj bi se proslava začela. Vendar je bil njen pričetek prestavljen, tako da na sam potek proslave letalski hrup ni imel nobenega vpliva. Zvezni izvršni svet je ta dan sprejel sklepe, ki so pomenili začetek vojne. Takrat smo se vsi skupaj mislili, da gre vendarle samo za razkazovanje moči jugoslovanske armade in niti pomislili nismo, da se nam bliža vojna. In takrat smo se te armade še bali. Kljub temu pa smo s hektolitri pijače proslavili rojstvo nove države.

Četrtek, 27. junija

Medtem ko so mnogi Slovenci zivali vase še zadnje požirke osamosvojitvenega vina, je iz vrhniške vojašnice odpeljala kolona tankov. Na Brezovici jo je pričakala barikada, ki pa so jo tanki brezobzirno pomendrali. Posnetki pomendranih avtomobilov so obšli svet. Vojška je krenila iz vojašnice zavzet mejne prehode, ustavljale so jih barikade in takrat je mobilizirane enote teritorialne obrambe. Nanje so se spravljali tudi goroloki prebivalci. Tudi te slike so obšle svet. V Slovenijo so tanki krenili tudi s področja sosednje Hrvaške. Ko so se Slovenci prebujali z mačkom od večerajšnega slavlja, so izvedeli, da je njihova nova država že v vojni.

Ob sedmih zjutraj se je že sestalo predsedstvo Slovenije in odredilo uporabo enot TO. Ugotovilo je, da gre za agresijo na Slovenijo. Konrad Kolšek, poveljnik petega armadnega območja, je poslal Peterletu brzopjavo, v kateri je sporočil, da bo vojska brezposojno izpolnila nalogo prevzema vseh mejnih prehodov in zavarovanja državnih meja. V letalnikih, ki jih je trosila JA, je pisalo, da bo vsak odpor zlojmen. Sredi popoldneva so padle prve žrtve pri Ormožu. Na Trzin pri Ljubljani je bil izveden helikopterski desant, ki pa so ga enote TO odvrnile. Nove žrtve. Številne kolone tankov so bile ustavljene in vklesene med barikade. Zvečer je obrambni minister Janez Janša povedal, da je več kot sto mrtvih in ranjenih na obeh straneh. Slovenska teritorialna obramba je zajela prve vojne ujetnike, prišla pa so tudi prva poročila o vojnikih in očetirjih JA, ki nečje ubogati ukazov in sodelovati v agresiji na Slovenijo. Definitivno pa je ta dan postalo jasno: Blitzkrieg proti Sloveniji ni uspel.

Petek, 28. junija

Boji se nadaljujejo povsod po Sloveniji. Okupatorska vojska je vse bolj stopnjevala svojo brutalnost. Bombardirali so letališče Brnik, mejni prehod Sentilj, Murško Sototo in doljenko. Napadli so tudi tovarnjake, ujele v tamkajšnjih blokadah in pri tem ubili nekaj tujecev. Napadli so televizijske oddajnike. Tanki so prodri v Gornjo Radgono, pri tem so streljali kar povprek po civilistih. Na letališču Brnik so uničili tamkajšnja letala Adrie, v zadetem avtomobilu pa sta zgorela dva avstrijska reporterja. Popoldne je zvezni izvršni svet zahteval prekinitev spopadov, vendar je bil dogovor o tem med Slovenijo in JA dosežen šele zvečer ob 21. uri. In tudi se po tej uri so se spopadi ponekod nadaljevali.

Medtem pa se je Evropska skupnost končno odločila nekaj ukrepati. Najprej v Beograd, nato pa se v Zagreb, je poslala tri zunanje ministre, ki se jih je takoj oprijel vzdevek »trojka«. Sogovornikom iz federacije, Srbije, Hrvaške in Slovenije, so postavljali tri vprašanja in od vseh na vsa vprašanja dobili odgovor: »Da.« Med drugim so jim tudi objubili, da bo Mesič izvoljen za predsednika. Ko so naslednji dan po vrtni govorili o zmagoslavju svoje misije, smo jih Slovenci samo pomilovali: saj ne vedo, s kom imajo opravka.

Boji se nadaljujejo povsod po Sloveniji. Okupatorska vojska je vse bolj stopnjevala svojo brutalnost. Bombardirali so letališče Brnik, mejni prehod Sentilj, Murško Sototo in doljenko. Napadli so tudi tovarnjake, ujele v tamkajšnjih blokadah in pri tem ubili nekaj tujecev. Napadli so televizijske oddajnike. Tanki so prodri v Gornjo Radgono, pri tem so streljali kar povprek po civilistih. Na letališču Brnik so uničili tamkajšnja letala Adrie, v zadetem avtomobilu pa sta zgorela dva avstrijska reporterja. Popoldne je zvezni izvršni svet zahteval prekinitev spopadov, vendar je bil dogovor o tem med Slovenijo in JA dosežen šele zvečer ob 21. uri. In tudi se po tej uri so se spopadi ponekod nadaljevali.

Medtem pa se je Evropska skupnost končno odločila nekaj ukrepati. Najprej v Beograd, nato pa se v Zagreb, je poslala tri zunanje ministre, ki se jih je takoj oprijel vzdevek »trojka«. Sogovornikom iz federacije, Srbije, Hrvaške in Slovenije, so postavljali tri vprašanja in od vseh na vsa vprašanja dobili odgovor: »Da.« Med drugim so jim tudi objubili, da bo Mesič izvoljen za predsednika. Ko so naslednji dan po vrtni govorili o zmagoslavju svoje misije, smo jih Slovenci samo pomilovali: saj ne vedo, s kom imajo opravka.

Boji se nadaljujejo povsod po Sloveniji. Okupatorska vojska je vse bolj stopnjevala svojo brutalnost. Bombardirali so letališče Brnik, mejni prehod Sentilj, Murško Sototo in doljenko. Napadli so tudi tovarnjake, ujele v tamkajšnjih blokadah in pri tem ubili nekaj tujecev. Napadli so televizijske oddajnike. Tanki so prodri v Gornjo Radgono, pri tem so streljali kar povprek po civilistih. Na letališču Brnik so uničili tamkajšnja letala Adrie, v zadetem avtomobilu pa sta zgorela dva avstrijska reporterja. Popoldne je zvezni izvršni svet zahteval prekinitev spopadov, vendar je bil dogovor o tem med Slovenijo in JA dosežen šele zvečer ob 21. uri. In tudi se po tej uri so se spopadi ponekod nadaljevali.

Boji se nadaljujejo povsod po Sloveniji. Okupatorska vojska je vse bolj stopnjevala svojo brutalnost. Bombardirali so letališče Brnik, mejni prehod Sentilj, Murško Sototo in doljenko. Napadli so tudi tovarnjake, ujele v tamkajšnjih blokadah in pri tem ubili nekaj tujecev. Napadli so televizijske oddajnike. Tanki so prodri v Gornjo Radgono, pri tem so streljali kar povprek po civilistih. Na letališču Brnik so uničili tamkajšnja letala Adrie, v zadetem avtomobilu pa sta zgorela dva avstrijska reporterja. Popoldne je zvezni izvršni svet zahteval prekinitev spopadov, vendar je bil dogovor o tem med Slovenijo in JA dosežen šele zvečer ob 21. uri. In tudi se po tej uri so se spopadi ponekod nadaljevali.

Sobota, 29. junija

To se je pokazalo takoj naslednji dan. Mesič vsega ni bil izvoljen, JA je znova skušala izvršiti premike, kar pa ji je TO onemogočilo. Predsednik predsedstva Slovenije Milan Kučan pa je bil skoraj obtožen veleizdaje, ker je pristal na trimesečni moratorij na slovensko neodvisnost. Pojasnjevanje, da gre le za moratorij na sprejemanje nadaljnjih korakov pri ureditvi osamosvojitve, je prineslo nekaj olajšav Slovincem, vendar pa tudi veliki zmedo po svetu.

Ob pol desetih zvečer se je po beograjski televiziji oglasil član štaba vrhovnega poveljstva Marko Negovanović, sicer še vojaške varnostne službe. Ali je zdaj KOS prevzel vodstvo armade, smo se spraševali. General Marko je sporočil, da je Sloveniji postavil zahteve, ki bodo, če bodo uresničene, omogočile konec te umazane, srove in potuhne vojne, ki jo Slovenija vodi proti enotam njegove armade. V nasprotnem primeru pa bo štab ukazal uvedbo strogih vojaških ukrepov. Ultimatum.

Ob desetih zvečer pa se je v Ljubljani v tajnosti sestala republiška skupščina. Kljub prizadevanju radikalcev, da bi obsodili mlčan dejanja slovenskega vodstva, še zlasti predsednika Kučana, so na koncu sprejeli sklep, s katerim podpirajo vse poteze slovenskega vodstva. Od sprejetih odločitev pa ni odstopanja, so rekli. Prav v času zasedanja skupščine pa so v bližini poslopja potekali spopadi s skupino diverzantov JA. Onemogočili so jih.

Nedelja, 30. junija

Ob devetih zjutraj je vso Slovenijo pogolnil zaključni alarm za zračni napad. Do napada sicer ni prišlo, vendar je tokrat slovensko prebivalstvo dokončno spoznalo, da smo res v vojni. Kršitve v petek sklenjenega premirja so se nadaljevale. Prihajala pa so sporočila o vse večjem številu pripadnikov JA, ki so se vdali ali prestopili na stran TO Slovenije.

Slovenska vlada in predsedstvo sta odgovorila na zahteve JA, ki jih je prejšnji dan sporočil general Negovanović, in zavrnili ljubljani sestali z Milanom Kučanom in Lojzotom Peterletom, ministra Janša in Bavčar pa z generalom Čušičem. Dogovorili so se, da bodo ustanovili meddržavno komisijo, ki naj bi

rešila vprašanja v zvezi z ustavitvijo bojev. Do oblikovanja take komisije pa ni nikakor prišlo. Zvečer je v Jugoslavijo spet prišla trojka. Evropski zunanji ministri so bili tokrat mnogo bolj skeptični kot prvič, čeprav so tokrat za razliko od prvega obiska dobili ustna zagotovila o spoštovanju dogovorjenega. Črna na belem niso dobili nič. Na izvolitev Mesiča pa so počakali kar v predsedstvu. Da jih ne bi slučajno spet prinesli okrog.

Ponedeljek, 1. julija

Ponoči je v Črnem vrhu nad Idrijo odjeknila eksplozija, zaradi katere so letele strelbe s hiš. Jugoslovanski vojniki so sami razstrelili bližnje skladišče orožja in razstreliva. Na mestu eksplozije je ostala šest metrov globoka jama. Sicer pa se je že zdelo, da bo orožje počasi res utihnilo, ko so spet začele prihajati vesti o letalih in helikopterjih v zraku. Nekateri so streljali po civilistih, čeprav so nosili oznake rdečega križa. Napeto je bilo na številnih mejnih prehodih, kjer so sicer potekala pogajanja, a tudi nekaj manjših spopadov je bilo. Do spopada je prišlo tudi na dolenski magistrali, kjer se je vklejana kolona skušala premakniti, vendar so jo teritorialci zaustavili. V javnosti je zablestel višji vodnik Grujevič, ki je odstranil svojega nadrejenega, prevzel poveljstvo in zagrozil, da bo razstrelil skladišče goriva v Mokronogu. Dr. Dušan Plut je naslednji dan izjavil, da je zelo zaskrbljen zaradi možne ekološke katastrofe.

Torek, 2. julija

Tokrat sirene, ki so tulile v Ljubljani, niso

tulile zaman. Mesto je preletel mig-21, prebil zvočni zid in izstrelil raketo na Ljubljanski grad. Ljubljana je prvo bombardirano mesto v Evropi po drugi svetovni vojni, je ugotovila neka tuja novinarka. In čeprav to ni čisto res, kajti že prej so bila bombardirana mesta po Sloveniji, dovolj zgovorno pove, kaj se dogaja v Sloveniji.

Po razmeroma mirni noči je JA, kot je razlagal Jelko Kacin, začela uredničevati drugo fazo akcije Okop 91. Kolona tankov pri Medvedjeku se je premaknila do Krakovskega gozda, kjer je prišlo do spopada. Spet nove smrtno žrtve. Vojska je spet napadla z letali. S Hrvaške je krenila nova kolona oklepnih vozil. Spet so bili napadeni radijski in televizijski oddajniki. General Rašeta je kasneje rekel, da zato, ker je slovenska RTV imela neugoden vpliv na njegove vojske. Alarmi zaradi nevarnosti zračnega napada so bili sproženi po mnogih slovenskih mestih.

Nemški zunanji minister Hans-Dietrich Genscher je obiskal Beograd in Zagreb, v Ljubljano pa ni upal. Armada in vlada Jugoslavije sta storili vse, da Genscher ne bi prišel. Slovensko vodstvo se je z njim sešlo v Beljaku.

Popoldne so matere srbskih vojakov vdre v srbsko skupščino, Zagrebčani pa so se spopadli s tanki, ki so hoteli iz vojašnice proti Sloveniji. Mesič in Turpurkovića sta prišla v Ljubljano, kjer sta se v nekem zaključku pogovarjala s slovenskim vodstvom. Medtem je bil namreč v Ljubljani alarm. Skupaj so pripravili predlog starih točk, ki pa ga je Mesič že čez dva dni, ko je to območje predsedstvo Jugoslavije, že pozabil.

Zvečer pa je po televiziji Beograd spregovoril general Blagoje Adžić. Dejal je, da zvezne oblasti ovirajo vojsko, in objubil, da bo JA prisilila nasprotnika, da bo spoštoval prekinitev ognja in se ne bo obnašal več tako arogantno. »Stvari bomo pripeljali do konca,« je dejal.

Sreda, 3. julija

Še nekaj napetosti. Gornja Radgona, Ormož, Ljutomer, Krakovski gozd... General Rašeta je obvestil Slovenijo, da bodo helikopteri z znakom rdečega križa oskrbeli enote s hrano in potrebščinami. Oskrba je bila izvedena brez zapletov. Na tiskovni konferenci v Zagrebu pa je povedal, da je ukazal ustavitve ognja. Povedal je tudi, da za vrhovnega poveljnika priznava predsedstvo, ki ga vodi dr. Stipe Mesič.

Medtem pa je bilo vedno več uganj, kdo sploh vodi vojsko, kdo je sploh na oblasti. Slišati je bilo za govorice, da je Ante Marković v hišnem priporu, da si Stipe Mesič ne upa v Beograd, da je poveljstvo prevzel general Blagoje Adžić.

V Pragi so na konferenci o varnosti in sodelovanju v Evropi govorili o tem, da bi v Jugoslavijo poslali svoje opazovalce.

Četrtek, 4. julija

Zdelo se je, da se vojna bliža koncu. Vojska se je začela umikati iz vojašnice. Spopadov ni bilo več. Zgodaj zjutraj se je slovenska delegacija pogajala z jugoslovansko, dogovorila pa se je le, da bosta obe strani spoštovali prekinitev ognja.

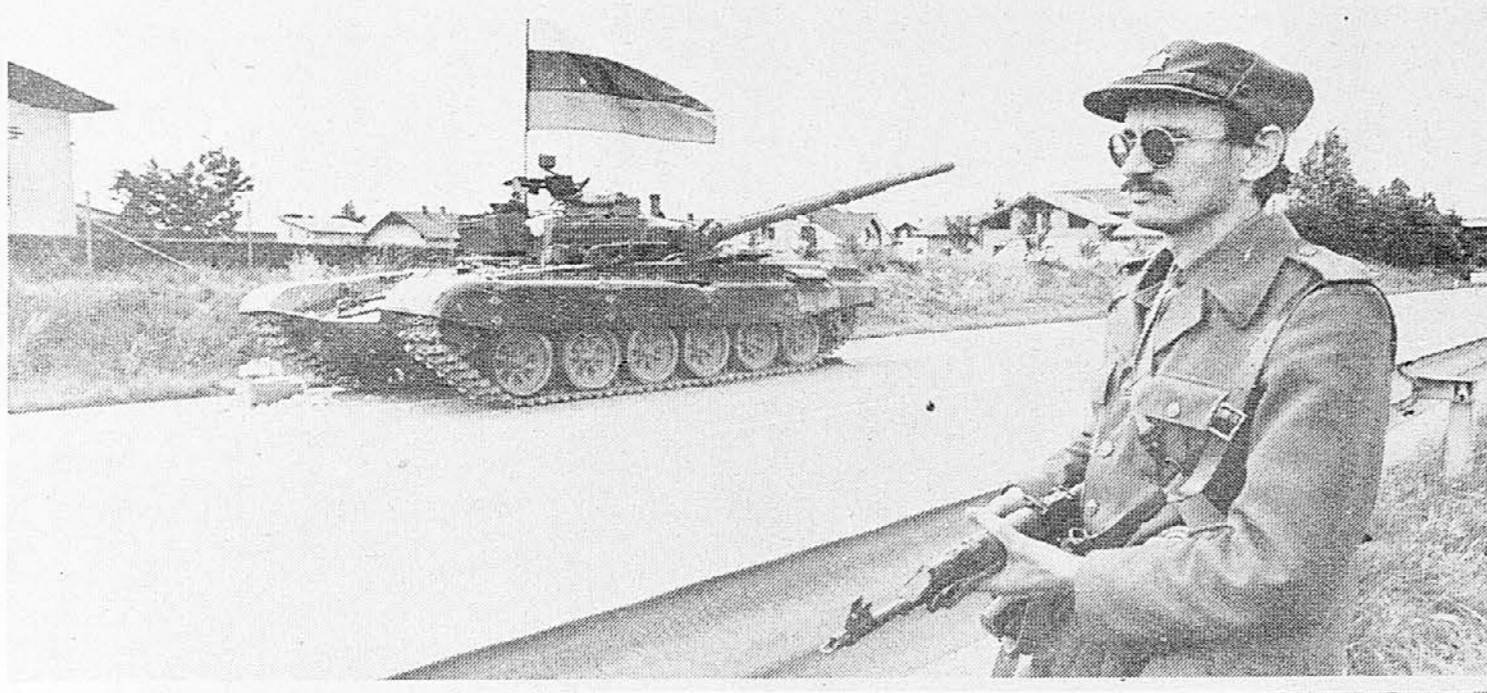

Foto: Srdan Zivkovic

Foto: Zvezdana Zivkovic

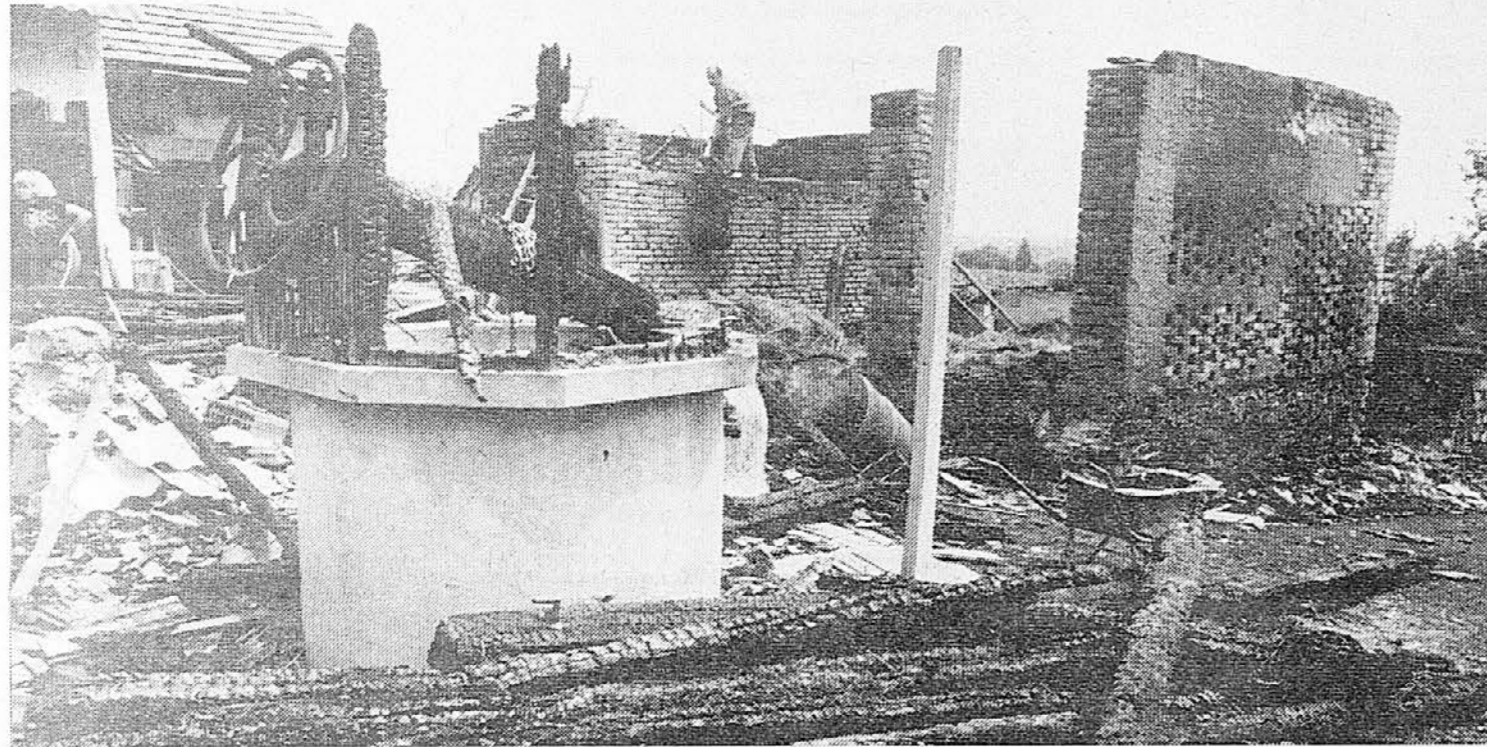

Foto: Miko Kraljic

Foto: Igor Maric

tega se ideologija bratstva-in-enotnosti uvršča v zbirko ideologij rodu-in-grude.

Radikalna ksenofobija, ki sta jo gojili jugoslovanska armada in politična policija - vsi tujeji so potencialni vohuni in diverzanti - zlasti pa prva, se je razglasila, upravičeno kajpada, za »kovačnico bratstva in enotnosti« od tod prepovedo občevarjanja vojakov s tuji, dvomi o lojalnosti ljudi, ki so povezani z tuji ali bili v tujini, prepoved odhajanja »starešin« čez mejo, izključevanje in maltretiranje nekonzformnih oseb ob izredno bizarnem standardu normalnosti ipd., to radikalno sovraštvo do tujcev in tujega je le eden izmed učinkov posebne narave ideologije bratstva-in-enotnosti. Če pa si zadevo ogledamo od bliže, pravzaprav vidimo, da gre pri tej radikalnosti zlasti pa pri operacijah, s katerimi je dosežena, za implantacijo te ideologije. Njen namen pa je že zaradi arhaične narave implantirane ideologije a priori neizvedljiva homogenizacija heterogenih jugoslovanskih populacij. Ta ideologija lahko učinkuje le kot mentalni pristilni jopič, kot prisilno potlačevanje imanentne družbene heterogenosti in je tako tudi učinkovala na ravni posameznih družb, zaprtih v jugoslovanski azil.

pa zato, ker ostaja moment indoktrinacije nezakrit, zaradi česar je za učinkovanje te ideologije potrebna vsaj latentna represija. Vanjo spontano verujejo zgolj navidezni, poklicno zainteresirani (federalni poklicni vojniki, carniki, policiji in uradniki), ekonomsko zainteresirani (določeni segmenti populacije, beograjska čaršija in.), drugi pa vanjo raje verjamejo zaradi vselej možnih represalij. Zato je tudi obredje, ki sodi k ideologiji bratstva-in-enotnosti skrajno plehko in neprepričljivo: nikogar mu namreč ni treba prepričati, in kakor pretentani, naslovljeno je le na eno kategorijo prebivalstva, na t. i. poklicne Jugoslovane, predvsem pa na »starešinski« kader jugoslovanske armade. (Mimogrede: izraz »starešinski« namesto »oficir« ali »častnik« je tudi dete obravnave ideologije).

Temeljna funkcija te ideologije je manj mobilizacijska, čeprav tudi ta obstaja, pa bolj prikrivalska. Tudi glede tega je drugačna od ideologij rodu-in-grude. Večina teh ideologij je namreč spontano mobilizacijska, saj njihovi diskurzi in obredja na vidiz zgolj odsevajajo domnevno zunajideološko naravno stanje, to pa naj bi bilo kajpada ideološka oz. mentalna homogenost etnične skupine. To seveda pomeni, da je ideologija bratstva-in-enotnosti, kadar se znajde v konfliktni situaciji, na katero bi ideologija rodu-in-grude odgovorila s spontano mobilizacijo velikega dela članov etničnih skupin, na tem, da se razbiti. Histerične in nepouputljive reakcije njenih nosilcev so v takih primerih nezbečne.

Vendar sama ideologija bratstva-in-enotnosti ni nekaj homogenega: kakor pri večini ideolo-

gij rodu-in-grude ima močno militaristično komponento, ki se praviloma kaže v misli obliki vojaške zgodovine in tradicije, kulta bojevništva in obrednih obrazilcev, ki naj bi zagotavljali vojaško čast in nepremagljivost.

rešila vprašanja v zvezi z ustavitvijo bojev. Do oblikovanja take komisije pa ni nikakor prišlo. Zvečer je v Jugoslavijo spet prišla trojka. Evropski zunanji ministri so bili tokrat mnogo bolj skeptični kot prvič, čeprav so tokrat za razliko od prvega obiska dobili ustna zagotovila o spoštovanju dogovorjenega. Črna na belem niso dobili nič. Na izvolitev Mesiča pa so počakali kar v predsedstvu. Da jih ne bi slučajno spet prinesli okrog.

Štab vrhovnega poveljstva jugoslovanskih obojeh stranij je popoldne izdal sporočilo, v katerem groženo ugotavlja, da v Sloveniji obrnavajo jugoslovansko armado kot okupatorsko vojsko.

Samonase se je lahko zanesemo. Ravno to nam daje moč. Upamo, da se Milan Kučan ni zmotil v svoji napovedi, da se bo po tej vojni vse spremenilo.

Marko Pečauer

MILOŠ MIKELN O ČASIH VOJNE

Konec povesti o ponižnem narodu

Priložnostni aktualni pogovor s predsednikom komiteja za mir pri mednarodni pisateljski organizaciji PEN Milošem Mikelnom je spodbudil tudi razmišljanja, v katerih se znani slovenski književnik odziva na aktualne razmere in vprašanja, ki iz njih izhajajo. Pogovor je bil v ponedeljek.

Gospod Mikeln, kako ocenjujete najnovejšo dogodke pri nas ob tekočih informacijah, s katerimi razpolagate, ter ob svojem poznavanju zgodovinskih procesov v Evropi in na Balkanu?

O tem, kaj se godi v Jugoslaviji, sem pisal 13. junija gospodu Jacquesu Santeru po njegovem obisku v Jugoslaviji. Dovolite, da iz tega pisma citiram tri odstavke:

... Problem Jugoslavije je v nacionalni nesreči, ki je zadel njen največji narod. Srbe, izhod iz gospodarske krize in iz dolge nacionalne frustracije so si poiskali v nacionalsozializmu. Mi tu imenujemo to od leta 1987 naprej srbski nacionalboljševizem. Kako in zakaj se to more zgoditi ob koncu XX. stoletja v Evropi, je zapleteno vprašanje, o katerem tu dosti javno razmišljamo, a teh premislekov na tem mestu ne morem citirati.

Os srbskega nacionalizma je res tam, kjer je Milošević nacionalboljševizem pred leti ustavljal zvod, s katerim je prišel na oblast: Kosovo. Dokler obstaja v Srbiji večinski konsenz, da Srbija na Kosovo upravičeno, po pravici izvaja nad svojimi Albanci nasilje, segregacijo in apartheid, noben Srb, tudi intelektualci, ne more verjeti, da bi se srbski manjšini na Hrvaškem in v Bosni godilo drugače, kot se godi Albancem na Kosovu. Zato Srbija složno zahteva, tako vlada kot nastajajoča nova opozicija, da morajo ostati vsi kraji, kjer je bilo srbsko naselje, v enotni državi, ki bo kajpak pod trdo srbsko nadzlo.

Svet ugiba, ali bo ali ne bo prišlo do vojaških spopadov za srbska naselja na Hrvaškem in za razdelitev Bosne in Hercegovine ali do splošne albanske vstaje na Kosovu. Vprašanje pa ni, kako obdržati Jugoslavijo skupaj. Vprašanje je, kako se naj Slovenija, Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina ubranijo nacionalboljševske agresije, obenem pa, kako pomagati Srbiji na pot demokratične preobrazbe.

Moram priznati, da 13. junija, ko sem to pismo odposlal, nisem predvidel, da se bo agresija tako naglo zgodila. Ko smo se na njen prvi dan zbrali v Društvu slovenskih pisateljev, da bi oblikovali nekaj izjav za javnost, sem rekel, da se po eni strani veselimo, po drugi strani pa na neki način tudi bojim izraelizacije Slovenije. Veselim zato, ker je naš narod pokazal veliko učinkovitost in sposobnost razglednega ukrepanja ter se enkrat in dokončno razveljavil povest o ponižnem narodu, ki se rajši pusti tlačiti, kot da bi se uprl. Tega smo veseli. Da bi se ukvarjali z drugo platjo »izraelizacije«, z možnimi negativnimi posledicami morebitne prevlečke vojaške organiziranosti, za to pa bo dovolj časa pozneje. Kakor na to ne smemo pozabiti.

ti, pa je zdaj predvsem pomembno, da smo se Slovenci tako odločno uprli nasilju, vztrajni in neomajni v svoji volji, da uresničimo svojo samostojnost.

Kot temeljni vzrok dolgotrajne jugoslovanske krize postavljate politični razvoj v Srbiji. Ali slutite, v kateri smeri se bo to zapleteno vprašanje razvijalo naprej?

Nacionalboljševska travma, o tem sem na dolgo pisal aprila 1989 v Nedeljskem dnevniku, ki je zadel srbski narod in ki ji je podvržen tako vladajoči režim z velikim krogom pripadnikov v Srbiji in Črni gori kot tudi večina opozicije, ne bo nasla ustreznega izhoda iz hude gospodarske krize in dolgotrajne nacionalne frustracije. Preden se taka bolezen pozdravi, so potrebni veliki družbeni presneti, hudi udarci, ki jih mora doživeti ves narod. Ti udarci so bili v primerih zadnjih velikih fašizmov v Evropi vojaški, v našem primeru, upam, bodo predvsem gospodarski.

Srbija je na robu gospodarske katastrofe. To povzroča skrajno zaostrene socialne razmere. Mogoče je pričakovati, da se bodo v tej stiski še okrepile sile, ki iščejo izhod iz krize v spopadih, v vsenacionalni vojni. Tedaj pa, si

mislim, sredi Evrope, kjer ni več dveh nasprotujočih si blokov, ki bi se vsak po svoje vmešavala, ne bo druge rešitve od angažiranja »modrih čelad« v Bosni, na Kosovu, v Baranji... in šele potem bo na Balkanu mogoč mir.

Kako ocenjujete armadno vlogo?

Nadaljevanje s 15. strani

sti. Cuellar je pač birokrat najvišjega ranga in tako tudi razmišlja, zato mi problem Slovenije ne gre v kalupe, po katerih svetovna organizacija deluje, ker to sestavljajo le priznane države, kar Slovenija ni (kot pravi v Der Spiegelu). Skratka, o položaju v Sloveniji bi se Cuellar resneje zamislil že od začetka – ne šele po hudem pritisku mednarodne javnosti, ki je rahlo popravila prvotna toga stališča – če bi bila Slovenija država kot Avstrija; ker pa ni država, to ne bi smelo skrbeti OZN in Varnostnega sveta, zato je tudi vojaški poseg v Sloveniji po njegovem »notranja stvar«.

Vendar pa bi bilo življenje blazno dolgočasno, če bi veljala zgolj birokratska pravila. Ne gre sicer zameriti Cuellarju, ker je razmišljal po starem in ga nastajanje nove svetovne ureditve ni kaj dosti brigalo; zato so bili evropski zunanji ministri, veliko bližji realnemu dogajanju in razmišljanju, in tem je očitno uspelo premakniti tudi OZN. Če gre verjeti trditvam Genscherja in njegovega belgijskega kolega Eyskens, se utegne problem posega v Sloveniji kmalu znajti tudi na mizah 15 delegacij VS OZN na newyorškem East Riverju.

In kje je tisti formalni kavelj, po katerem je mogoče problem Slovenije, čeprav ni država, pripeljati tudi pred ta visoki organ in morda tudi pred Mednarodno sodišče v Haagu! Tega ni mogoče najti v določilih Varnostnega sveta, ki opisujejo primer agresije na neko državo, ker gre formalno za dikcijo, da je »agresija uporaba oborožene sile proti suverenosti, teritorialni integriteti ali politični neodvisnosti druge države«, kar Slovenija se ni, ker se ni mednarodno sprejeta, niti ni članica OZN. Vendar pa je bistveno določilo, po katerem sme VS raziskati vsak spor ali položaj, ki bi utegnil pripeljati do trenja med dvema ali več državami; na to se v že omenjenem intervjuju sklicuje nemški novinar, rekoč, da je v posegu v Sloveniji ogrožena denimo tudi Avstrija, vendar to Cuellarju povzroča le »skrb« in nič drugega. Če je problem do-

V jugoslovanski armadi je 70 odstotkov častnikov po nacionalnosti Srbov, Crnogorcev in Jugoslovancev, v njej uradno gojijo realsozialistično ideologijo, res pa je v njej tudi nekaj idealističnega jugoslovanstva, ki se je sklicevalo na bratstvo in enotnost. Treba bi bilo torej razločiti tokove, ki so v armadi in njihove posamezne nosilce, saj so v tej armadi na vodilnih položajih ljudje vseh vrst. A ta čas je mimo. V trenutku, ko se neka armada začne premikati, kdorkoli že izda povelja, gre le še za uveljavitev nasilja ali za odpor proti nasilju in njegov zlom. S tem imamo ta trenutek opraviti na slovenskih tleh.

V teh trenutkih pri nas gotovo ne more biti dovolj postuha za te notranje razlike in armadi. Delovale pa bodo te razlike tudi samogibno. Saj vidimo, da že delujejo.

Ali se vam zdi, da bi utegnili zadnja izjava treh predstavnikov evropske dvanajstere po drugem krogu pogovorov v Zagrebu znova spodbuditi armado k nadaljevanju nasilnih operacij v Sloveniji?

Če bi kdo razumel, da so na kratko povedali naslednje: naredili smo vse, kar smo mogli, nimamo več časa za vas, ker se ukvarjamo z drugimi reči, če nas nikakor nečete poslušati, se pa pokoljite med seboj, bi bilo to katastrofalno.

Upam, da bodo znotraj EGS le prevladala drugačna stališča. Treba bi bilo poslati te davno napovedane misije dobre volje, sestavljeno iz uglednih evropskih politikov, v Jugoslavijo. Evropa bi se morala še naprej intenzivno ukvarjati z nami. Če tega ne bodo storili zdaj, bodo morali pozneje poslati »modre čelade« na Drino, na Kosovu, v Krajino in, prav lahko, tudi v Slovenijo.

Bojim se, da ZDA in Evropa ocenjujejo dogodek pri nas še vedno s preskromnim pozna-

vanjem dejanskih razmer, resničnih dogajanj v Srbiji zadnja štiri leta, razmer v BiH, Kosovu, Krajini in drugod. Pri tem si je ogromno krivdo nakopala tuja diplomacija v Beogradu, ki je ves čas nasledala jugoslovanski uradni diplomaciji. Spretno veselje Ante Markovića in njegov slepi in gluhi zunanji minister Budimir Lončar sta svet ves ta čas uspešno vodila za nos.

Danes, v ponedeljek, 1. julija, nam Evropa ponuja neke vrste München iz leta 38, neke vrste pomiritve, ki se vedno omogoča koncepcije močnejšemu. Ocenjujemo, da je v Jugoslaviji tudi v tem hipu še vedno močnejši Beograd z armado. Če bomo zdržali v tem spopadu toliko časa, da jim bo postalo jasno, da tudi mi nismo nemočni, bodo postopoma spremenili svojo politiko. Velikim pač ni do uslug malim narodom, vse ocenjujejo izključno s stališč svojih lastnih interesov. Nekaj naše vztrajnosti in moči je svet v teh dneh že doživel in posledično se že spreminja odnos evropske diplomacije do nas.

Nevarnost, da armadni vrh sapa napako razume besede predstavnikov zahoda, dejansko obstaja. Če bodo ZDA in Evropa še enkrat le površno in spotoma poskili v Jugoslavijo in vztrajali pri njeni ohranitvi, ker se pač tako strahotno bojijo, kajpak upravičeno, razpada Sovjetske zveze in kot uročeni strmi v sovjetske jedrske rakete, kdo jih bo dobil in kako bi jih lahko zlorabil, bomo mi tu res zdrsnili v pravo vojno, vojno med republikami, vstajajo v pokrajinah in krajinih, in slej ko prej bo imela tudi Evropa zaradi tega še več težav, kot jih ima zdaj. Mogoče so bili bolj blizu krške nuklearke zadostni opomin, črnobliški spomin.

Kolikor vem, ste prav Vi oblikovali eno od protestnih izjav Društva slovenskih novinarjev, v kateri obtožujete Anteja Markovića.

intervenciji jugoslovanske diplomacije) za kulisami mednarodne diplomatske ujednostenje deležna tudi občasni ukorovi s strani ZDA in posameznih držav evropske skupnosti.

Avstrijska zunanja politika si seveda ne želi storiti nobene poteze, ki bi lahko bistveno upočasnila sprejem Avstrije v Evropsko skupnost. Od tudi želja po usklajevanju avstrijskih formalnih odločitev do Slovenije in Hrvaške z ES ali pa vsaj z eno od držav skupnosti. Ob razglasitvi slovenske samostojnosti je zato avstrijska vlada glede formalnega priznanja Slovenije povedala, da sedaj ne pride v poštev, kot argument pa je navedla mednarodna pravna določila. Slovenija naj bi namreč ne izpolnjevala predpogoja, po katerem naj bi bilo za priznanje potrebno učinkovito državno obvladovanje ozemlja. Avstrija – tako je bilo povedano – pa ima še vedno uradne diplomatske odnose z zvezno vlado. Obenem pa so avstrijski vladni predstavniki (kancler Franz Vranitzky, zunanji minister Alois Mock, finančni minister Ferdinand Lacin) ponovno zagotovili, da bodo mednarodne pogodbe med Avstrijo in Jugoslavijo po slovenski osamosvojitvi v vsakem primeru še naprej veljale za vse jugoslovanske republike ter da bo gospodarsko-financijski ter osebni promet med Avstrijo in Slovenijo (se pravi tudi ob morebitnih jugoslovanskih sankcijah proti Sloveniji) z avstrijske strani potekal tako kot prej. Na temelju dogovora med avstrijskim zunanjem in notranjim ministrom je bilo tudi sklenjeno, da bodo za potovanje v Avstrijo za avstrijsko stran veljavni tudi slovenski in hrvaški potni listi.

Mrzlično delovanje avstrijske diplomacije v urah in dneh intervencije jugoslovanske vojske v Sloveniji je postobno in široko poglavje ter tega od stalnih stikov avstrijskega zunanjeja ministrstva predvsem z ministrstvi držav ES do misije generalnega sekretarja avstrijskega zunanjeja ministrstva Thomasa Klestila v Washingtonu. Kjer se je srečal z ameriškim zunanjim ministrom Jamesom Bakerjem in njegovim namestnikom Lawrenceom Eagleburgerjem. Na temelju določil Konference o varnosti in sodelovanju v Euro-

Veljka Kadjevića, Staneta Broveta, Konrada Kolška in druge za vojne zločine. Izjava ima vedno moralno težo, koliko pa je možnosti za pravno izvedbo postopka?

V tem trenutku je to res zgolj moralna obsodba. Priprava gradiva za obtožnico je seveda izredno zapletena zadeva. Če se ustavi samo pri Anteu Markoviću: on je vojni zločinec vsaj iz lahkomišelnosti oziroma malomarnosti. Kot se lahko zgodi uboj iz malomarnosti, lahko tudi njegovo ravnanje kvalificiramo kot vojni zločin iz malomarnosti. V tem trenutku ne bova šla v detajle, kako na široko je dala njegova vlada proste roke jugoslovanski armadi.

Vsako ugotavljanje vojnih zločinov pa je že od nekdaj za vsak posamični primer nova in izvirna stvar. Vse se vedno začne na novo. Zato je npr. nürnberski proces trajal tako dolgo, čeprav so ga začeli strokovnjaki pripravljati praktično že pred koncem II. svetovne vojne. V Društvu slovenskih pisateljev nameravamo naprositi za pomoč ekipo pravnih strokovnjakov, ki naj bi naš postopek nadaljevala in, upam, tudi dokončala z obtožnico pred ustreznimi pravosodnimi organi in najširojo javnostjo. Ker so tudi nekateri drugi krogi v Sloveniji spodbudili enako dejavnost, upam, da bo potekala sinhronizirano.

Zadnja izjava dr. Veljka Rusa po televiziji, ko je z redko razumniško distanco spregovoril o aktualnih razmerah, je del javnosti razburila. Glasovi nestrinjanja in protesti izvirajo očitno iz nadvse razčustovanega vzdušja, a tudi iz nacionalne zagretosti in okrepljenega protijugoslovanstva.

Zaradi zadnjih dogajanj pri nas gotovo ne bodo ustavljeni procesi razvoja v Evropi: izginjanje mej, povezovanje, združevanje. Evropa bo šla naprej. Naša edina pot je, da gremo z njo. Največji dosežek slovenske samostojnosti vidim prav v možnosti, da se naposed zares popolnoma odpremo v svet, saj bomo le tako lahko preživeli in se razvijali, gospodarsko, politično, kulturno. To ne bo lahko, predvsem slovensko gospodarstvo bo nosilo težko breme te odprtosti, vendar zaupam v ustvarjalno moč naših ljudi.

Delovanje avstrijske diplomacije in avstrijska stališča do Slovenije je treba predvsem pripisati avstrijskemu poznavanju razmer v Jugoslaviji. Značilnost avstrijskega delovanja za internacionalizacijo krize je prav tako bilo v usklajevanju in sodelovanju z ostalimi državami, zato da bi se Avstrija izognila očitkom, češ da so njena svarila pred eksplozivnostjo položaja v Jugoslaviji in njeno solidariziranje s Slovenijo in Hrvaško pa tudi s Kosovom odraz »posebnihs« avstrijskih interesov. Prav tako pa si Avstrija (če to po presoji njene vlade ne bi bilo zelo nujno) ne želi ukrepati tako, kot ne bi sodelo v kontekst zahodno-evropske politike. Ob morebitni umiritvi položaja v Sloveniji in Jugoslaviji zato kratkoročno verjetno ni ravno mogoče pričakovati, da bi Avstrija sama priznala Slovenijo. Sedanja usmeritev se glasi, da je treba predvsem preprečiti ponovno vojaško intervencijo ter omogočiti Sloveniji in Hrvaški gospodarsko pomoč. Alois Mock ob tem ne vidi nobenih pomislekov proti odobritvi državno zajamečnih kreditov Sloveniji in Hrvaški. Pričakovati pa je tudi, da bo avstrijska stran takšno stališče zastopala tudi pri drugih zahodnih vladah. Z drugimi besedami to pomeni precej postopno in de facto priznavanje Slovenije. Seveda spekulativno in rebus hic stantibus v trenutku pisanja teh vrstic.

Delovanje avstrijske diplomacije in avstrijska stališča do Slovenije je treba predvsem pripisati avstrijskemu poznavanju razmer v Jugoslaviji. Značilnost avstrijskega delovanja za internacionalizacijo krize je prav tako bilo v usklajevanju in sodelovanju z ostalimi državami, zato da bi se Avstrija izognila očitkom, češ da so njena svarila pred eksplozivnostjo položaja v Jugoslaviji in njeno solidariziranje s Slovenijo in Hrvaško pa tudi s Kosovom odraz »posebnihs« avstrijskih interesov. Prav tako pa si Avstrija (če to po presoji njene vlade ne bi bilo zelo nujno) ne želi ukrepati tako, kot ne bi sodelo v kontekst zahodno-evropske politike. Ob morebitni umiritvi položaja v Sloveniji in Jugoslaviji zato kratkoročno verjetno ni ravno mogoče pričakovati, da bi Avstrija sama priznala Slovenijo. Sedanja usmeritev se glasi, da je treba predvsem preprečiti ponovno vojaško intervencijo ter omogočiti Sloveniji in Hrvaški gospodarsko pomoč. Alois Mock ob tem ne vidi nobenih pomislekov proti odobritvi državno zajamečnih kreditov Sloveniji in Hrvaški. Pričakovati pa je tudi, da bo avstrijska stran takšno stališče zastopala tudi pri drugih zahodnih vladah. Z drugimi besedami to pomeni precej postopno in de facto priznavanje Slovenije. Seveda spekulativno in rebus hic stantibus v trenutku pisanja teh vrstic.

Bojan Grobovsek

Ker Slovenci nismo tak narod in tudi časi niso taki, da bi se pod vodstvom kakšga patriarha dvignili in odšli na pohod ob Donavi ali v našem primeru ob Dravi navzgor, ker bomo ostali tu, kjer smo, tudi v prihodnje, si moramo zagotoviti odprta vrata na vse strani. Seveda tudi preko Sotle in Kolpe. Tako sem razumel Veljka Rusa. Mislim, da so ga ljudje v čustveni stiski in živčni napetosti le preveč površno poslušali.

To je eno. Prihodnost. Ta trenutek pa gre za drugo.

Glejte, kot predsednik mednarodnega pisateljskega mirovnega komiteja rečem z vso odgovornostjo, da pride čas, ko je svet narobe in je treba mir braniti z orožjem. Svoboda je sestavni del mira, neodvisnost je sestavni del mira. Nesvobodni ljudje ne morejo živeti v miru ne s svojimi sosedi ne sami med seboj. To so besede iz Deklaracije o miru in svobodi, Declaration on Peace and Freedom, ki jo je pripravil naš komite in sprejel 30. kongres P. E. N. v Luganu leta 1987: samo svobodni ljudje lahko živijo v miru z drugimi. In seveda to velja tako za posameznike kot za narode in države.

Naj vam ob avtorizaciji, ki je potekala v sredo, postavim še dve vprašanji. Prvo izjava sinočnji televizijski nastop načelnika generalštaba oboroženih sil SFRJ generalpolkovnika Blagoja Adžića. Ali bo armada res »sripeljela stvari do konca« in s tem tvegala, da mednarodna javnost takoj prizna samostojnost Republike Slovenije, ali bo morda izkoristila večjo popustljivost slovenskih oblasti, se umaknila in tako rešila vsaj del svoje časti v preostalih delih Jugoslavije in zavarovala dragocena mlada življenja? Ali bo torej skušala rešiti, kar se še rešiti sploh da, ali pa bo slepo izvajala svoj nasilni načrt do konca po načelu vse ali nič?

Upajmo, da je armadni vrh sposoben logično razčleniti vse te opcije, ki jih, strinjam se z vami, ima na voljo. Pri tem mi marsikaj mogoče pogled.

Deloma je žrtve lastne oziroma srbske propagande, ki je zadnja leta počela neverjetne reči, izgleda krizez krašem, obenem pa spotoma še ustvarjala stereotipe, npr. o Slovenceh kot »jodljarjih«, spomnite se, kolikokrat smo brali to besedo v beograjskem tisku. Ni prvič, da je kdo nasledil lastni propagandi in tako so generali mislili, da se peljejo po Sloveniji na sprehod, tu jim bomo pa »jodlali« za razvedrilo.

Drugič je v armadnem vrhu gotovo razkol. Ali je v takem stanju mogoče res hladnokrvno preučiti alternative in se odločiti za najrazumnejšo, z njihovega vidika, mislim, je vprašanje.

Tretjič je vsaj ena slovenska poteza otežkovala trezno presojo položaja; znameniti stavek »otičerji klasika vojska stališča, ki se uporabi, ko je nekak armada popolnoma poražena, ponizana in nemočna. O drugem klasičnem vojaškem pravilu, da je treba sovražniku, ki je izgubil eno bitko, ne moreš ga pa popolnoma poraziti, pustiti možnost za umik, se ne bova pogovarjala, ne preučujeva zdaj tu Clausewitza.

Sicer pa, ta dodatek k intervjuju delava v sredo, 3. 7., v soboto, ko bo objavljen, bomo pa že dobro vedeli, katero od opeji, ki ste jih nasteli, bo beograjski generalštab izbral.

Sinoči so srbsko skupščino zasedli ogroženi starsi fantov, ki te dni kravajijo v Sloveniji po volji generalštaba. Ali si lahko obetamo določene razbrezmitve tudi s te strani?

Vdor starsev v srbsko skupščino po mojem mnenju ni znamenje, da bi se odnos srbske javnosti do Slovenije mogel spremeniti. Stri letna propagandna ofenziva beograjskih medijev, posebno močna od januarja 1989 naprej, je pustila sledove, ki dolgo ne bodo izbrisan. Zastavlja se mi pa ob tem novem beograjskem mitingovanju drugo vprašanje.

Govoril sem o nacionalboljševizmu, ki se je zajedel globoko v srbski zavest. Tudi opozicija, če bi imela več besede, je zaznamovana z njim; lahko prehiti Milosevića le po deseti, mora biti se bolj srbska in »najsrbjskeja«. Da taka nacionalna vročica mine, mora ves narod skozi hudo trpljenje, doživeti mora hude udarce, da spregleda svoje krive pretoke in pravo podobo lastnih bogov. Ki jih je častil. Res pa so mediteranski in levantinski fašizmi veliko manj obstojni kot kak nordijski. V Italiji drugi dan po Mussolinijevem padcu ni bilo skoraj nobenega fašista več. Za Zvezusitev sedemletne diktature arških polkovnikov je zadostoval ne prevelik vojaški poraz. Ali je mogoče sedanje vrenje v Beogradu znamenje, da se začnejo spreminjati globoko v srbski zavesti – tega se ne bomo kmalu videli. Prevelik optimist v tem pogledu pa nisem.

Slavko Pezdir

TRIBE DOGODKI NA SVETOVNEM SLOVENSKEM KONGRESU

Barva tople človeške krvi

Vsi trije ključni dogodki v življenju organizacije, ki želi povezati vse Slovence po svetu, so se odigrali v Cankarjevem domu. Še več — v isti dvorani.

Visti, ki je bila nekoč srednja in je nato postala Linhartova, večina ljudi pa jo pozna in prepoznavna po barvah. Tri odtenke rdeče barve so značilne zanjo: živo rdeči sedeži, vinsko rdeča tla in roza stene in balkoni. Zoprne barve, če smem v taknem trenutku izreči estetsko sodbo, odpor in nemir zbuja-joče; neprijetno je biti v tej dvorani.

Vsi trije ključni dogodki v življenju Svetovnega slovenskega kongresa imajo se eno skupno lastnost: v te rdeče barve se je vsakokrat mešala sivomaslinasta barva. Učinki tega zornega mešanja pa segajo, žalibog, daleč čez območje estetskega.

Ko smo prvič sedeli v tej dvorani in je nena-odoma vstal Vlado Habjan ter ponudil misel: »Slovinci bi morali ustanoviti nekakšen svetovni kongres, nekaj takšnega, kot imajo Združene države.« Je bil 2. junij 1988 in bil je plenem kulturnih delavcev OF. Zamisel, privratar javno izrečena na slovenskih tleh, je bila pozdravljena z aplavdom, prikimavanjem in podobnimi izrazi odobravanja, kaj več od tega pa ne. Razlog za to je bil preprost, surrov in hkrati bizaren. Dva dni pred tem je bil aretiran, zasilan in nato vojski predan neki Janez Jansa. Potem je za njim izginila vsaka sled. Vedelo se je le, da ga je vzela vojska, zaradi vojske in njenimi skrivnostmi povezanega delika, da ga vojska čuva in da ne da do njega.

Večina dogajanja na zasedanju tega plenuma je bila povezana s tem dogodkom. Pisale so se izjave, zbirali podpisi, kresale so se razprave, koliko, kdaj in v kakšnih primerih lahko vojska posega v civilno življenje. A ni ostalo samo pri načelnih debatah in podporah. Dva ugledna udeležena plenuma, neznamovana za disidentskim pečatom, sta dobila nalogo, da stopita v stik s komandantom ljubljanskega armadnega območja in od njega dobita odgovor, kje je aretirani, kako je z njim in zagotovilo, da bo postopek proti njemu korrekten.

Ljubljansko armadno območje je imelo tedaj sedež v Ljubljani, imelo je komandanta, ki je živel v Ljubljani — a za vse na svetu ni bilo mogoče priti v stik z njim. Zdržena moralna moč vseh slovenskih intelektualcev ni dosegla niti tega, da bi podplkovnik JLA dvignil telefonsko slušalko in rekel eno samo besedo.

Kdo bi se čudil, da v tistem napetem ozračju nihče ni pokazal pretirane volje za razpravo o Svetovnem slovenskem kongresu.

Ko smo 8. decembra 1990 sedeli v isti rdeči dvorani in ustanovljali najpomembnejši segment Svetovnega slovenskega kongresa, to je konferenco za Slovenijo, matični ali domovinski del te svetovne skupnosti, je bil Vlado Habjan predsednik iniciativnega odbora SSK za Slovenijo in poročal je lahko o marsikaterem rezultatu. Večina razprav tistega dneva pa je bila posvečena plebiscitu za neodvisno in suvereno Slovenijo kot trenutno najpomembnejši dejavnosti SSK, kajti »pogoj za svetovno slovenstvo je slovenstvo doma«.

Tiste sobote smo vsi natančno vedeli, iz česa se črpajo odločne in vznesene besede, ki izražajo zavezanost slovenstvu: iz strahu pred vojsko, iz rastoče zavesti ogroženosti, ki jo JLA predstavlja za »slovenstvo doma«. Tu si sivo-maslinasti dodatek, se je vezal tudi na isto me kot nekoč Janez Jansa. Zdej to ni bil več v vojaškem zaporu zdej aretant, pač pa slovenski obrambni minister, ki je tiste sobote zasedal dominantno mesto vseh časopisov: »Janez Jansa opozarja na možne provokacije JLA«. Ljudje, ki so ustanovljali SSK, so med zasedanjem strmeli v Delo in brali:

»Položaj postaja resen. Razpletanje jugoslovanske krize prehaja v zaključno fazo. Zdej se odloča, ali se bo to zgodilo na miren način ali kako drugače... Janez Jansa je novinarjem predstavil tudi dva zapurna dokumenta: pravilo službe varnostnih organov v oboroženih silah SFRJ in navodilo o delovnih metodah in sredstvih varnostnih organov JLA. Pravilo pristiha med notranje sovražnike vse nesocialistično usmerjene stranke... Vojski vrh je pred volitvami v Srbiji ocenil, da bi morebitni padec Miloševića hkrati pomenil tudi padec socializma v Jugoslavije... Obstajajo tudi poskusi ustvarjanja incidentnih situacij v Sloveniji in na Hrvaškem, kjer vojska ne priznava nove oblasti... Janez Jansa upa, da bo vendarle zmagal razum. Jansa je omenil premike nekaterih posebnih vojaških enot, dekonzerviranje oklepnih bojnih sredstev, premetitve oficirjev iz generalštaba v Slovenijo...«

Tako je to bilo dne 8. decembra 1990, v rdeči dvorani, v sivomaslinasti seneci, pred hlebcom kruha, ki naj bi simboliziral Svetovni slovenski kongres.

In potem je prišel 26. junij 1991. Plebiscit je bil že davno za nami, za slovenstvo doma so v parlamentu poskrbeli z ustavnim zakonom in množico zakonov. Slovenci smo se pripravljali na slovesno razglasitve svoje samostojnosti; zvečer se je tudi zgodila. Z ognjemotom, ki ni ničesar žgal, z oboroženimi fanti, ki so bili postrojili le v častno četo, z Zdravljico, ki želi za sosedo mejake in pe vrage, z ganljivim Kučanovim govorom...

Med slavilci, ki jim je razpoloženje nihalo od radosti do ganotja, je bilo zelo veliko razse-ženih Slovencev, ki so prišli od vsepovsod — prišli na slovesno razglasitve slovenske državne suverenosti in na prvo zasedanje Svetovnega slovenskega kongresa.

Tisto noč, navezdogodaj 27. junija 1991, je JLA ukazala vžgati oklepnike in tanke. Po slovenskih cestah so se začele premikati smrtonosne sivomaslinaste gosonice. Začela se je vojna.

Nekaj ur smo se vsi, ki smo bili zbrani v Cankarjevem domu, delali, da nič ni. Trmasto smo vztrajali vsak pri svojem poslu, pri predvidenem dnevnem redu, kot da bi lahko naša trdna volja, razumnost, treznost, dostojanstvo izničilo, razveljavilo ali vsaj omililo strahotnost tega, kar se je dogajalo zunaj.

Vse je šlo po programu, napisanem in natisnjenem dolgo prej:

»10.00 — Gallusova dvorana: Začetek zasedanja, izvolitev delovnih teles zasedanja, potrditev začasnega poslovnika in določitev roka za predložitev kandidaturo ter popravkov k programu in k statutu...«

11.00 — Gallusova dvorana: Slavnostni začetek plenarne seje, nastop Slovenskega okteta, pozdravni govori g. Brezigarja, g. Strgarja, ge. Hribar in g. Kučana...«

12.00 — Gallusova dvorana: štirje referati...«

Vse to je bilo, natanko tako, kot je bilo predvideno. Samo da je bilo se marsikaj drugega.

Bili so prazni sedeži vseh balkonov, ker ogromno domačih delegatov in gostov sploh ni moglo priti do Ljubljane in do Cankarjevega doma. Bilo je tudi vse več praznih sedežev, ker so mnogi od tistih, ki se jim je posrečilo priti mimo barikad in blokad, iz dvorane odšli drugam — k radiu, pred televizorje, za pisalne mize, k telefonom in telefa-sonom; prioritete so se hitro spremenile.

Bili so tudi upadli in neprespani obrazji vseh, ki imajo pomembnejše funkcije. Milan Kučan je z velikim naporom dvignil veke, ko mu je postalo jasno, da mora stopiti pred mikrofon in prebrati enega najbolj bridkih govorov v svoji karieri.

Bila je tudi v programu nepredvidena izjava, s katero se je iniciativni odbor za SSK opredelil proti nasilju JLA nad Slovenijo.

Bilo je še marsikaj, denimo zardeli obrazi tistih, ki so se se zjutraj usajali nad pomanj-ljivostmi v organizaciji kongresa, pa jih je čez nekaj ur tega postalo sram. In tudi čedalje

bolj blede obrazi tistih, ki jih je postajalo vse bolj strah. Zadeve so postajale vse bolj resne.

Naslednjega dne, v petek, 28. junija 1991, je postajalo vse bolj jasno, da gre zelo, zelo zares. Svetovni slovenski kongres se je čez noč postavil na glavo. Odpadle so vse prireditve, ki so imele ambicijo seči v širši slovenski svet, vse kulturne in družabne prireditve — vse to je bilo fizično onemogočeno. Odpadla je zasedanje cele vrste sekcij — bile so tehnično možne, a za večino morebitnih sodelujočih nenadoma nezamislive.

Vztrajale pa so vse ekipe, katerih naloga je bila zagotoviti osnovne dokumente in pravi- la, nujno potrebna za pravno veljavo tega prvega, ustanovnega kongresa. Vse to je bilo, z volitvami vred.

Foto: Miran Zuplanič

Foto: Jeco Zundarič

SPREJEMNI IZPITI

Vstopne mere znanja

Šole so opustele, počitnice so, vse vrste izpitov pa je minister prenesel z odlokom na konec avgusta in v september. To bo vplivalo na marsikaj tako za učenca kot šolo. Prav bi bilo, da bi šolska oblast mislila na celostno spremembo šolskega ritma in ustrezno prilagodila tudi jesenski vpis in začetek šolskega leta, kjer bi bilo to potrebno. Ne bi bilo prav, da se šole jeseni ravnajo samo vsaka po svoje, ene z veliko dobre volje, ene z običajno nerodnostjo ali še kaj več.

nemara koristno uporabiti, vsaj še preizkusiti, še več pa nemara takega, česar nikoli več ne bi smeli ponoviti. Eno izmed zanimivih vprašanj je, kako na učenca vpliva domosecni posledetek med zaključnim izpitem na srednji šoli in sprejemnim izpitem na univerzi.

Mala matura in še kaj

Tudi v srednjih šolah je bila letos izpitna novost, ki analitikom ne bi smela uiti. Gre za nov sprejemni postopek z enotnim preizku- snim znanja za vse učence, kiso delali sprejem- ne izpite. Letos se je za vpis v srednje šole prijavilo 29.500 osemletcev. Vpisnih mest je bilo skupaj 31.200. Vendar je okoli 13.000 učencev (skoraj polovica) kandidiralo za vpis na srednje šole (3-letne, 4-letne), kjer je bil vpis omejen. Sredi junija so opravljali enotni preizkus znanja iz matematike in slovenskega jezika; rezultati so bili skupaj z ocenami zad- nih štirih razredov osemletke mera za spre- jem v šolo.

Preizkus znanja je bil letos prvič enoten, opravljal ga je skoraj vsak drugi učenec kon- čnega 8. razreda osnovne šole. Delal ga je na srednjih šolah, na katero je zdaj stopil prvič. Prva pomisel je, ali bi ne bilo boljše, da bi to stvar učenci opravili že v osnovni šoli — ne samo vsak drugi, marveč vsaki, ki hoče (mogoče vsi, če žele). Osobno učena šola je učencu bližja, povrh vse med seboji učenci z učitelji poznajo

— odpravljena bi bila sleherni možnost, da bi namesto katerega učenca opravljal preizkus kdo drug. Letos so našli vsaj tri take poskuse — mogoče da jih je bilo več (na srednji šoli učencev ni mogoče preverjati, saj jih ne pozna- mo, osebnih izkaznic učenci še nimajo). Preizkus na osnovni šoli bi bil najbrž lahko enakojen, kot je v srednjih šolah, saj se izpitne naloge lahko tudi na srednjih šolah razdelje tisti dan zjutraj, dostava pa tudi ne bi smela biti več kot tehnično vprašanje, čeravno je osnovnih šol po številu več kot srednjih. Preverjanje rezultatov bi bilo manj naporeno, saj hitava naglica ne bi bila neogibi- na, objektivnosti bi bilo pa tudi mogoče urja- ti z delno izmenjavo učiteljev — ocenjevalec med solami, predsedniki izpitnih komisij bi bili lahko ravnatelji z drugih šol.

Izpit bi bil mogoče dosti prej kot 17. junija, učenci bi z njim šli na tisto srednjo šolo, kamor se po rezultatu lahko usrečajo. Isto- vrstne šole bi lahko vnaprejš določile omeji- tveno mero točk — nekateri istovrstne šole so se letos (v Ljubljani gimnazije že lani) že tako rangirale: za eno je bilo mogoče potre- bnih vsaj okoli 140 točk, za istovrstno drugo nemara tudi že samo nekaj nad 90, lahko pa se je vpisal na vsako obah tudi učenec z mak- simalnim številom 160 točk, če je kandidiral.

Drugo vprašanje, na katerega bi bilo mogoče s primerjalno analizo iskati odgovor, je izbor

dostojanstvenem, racionalnem vedenju, je upanje hitro zmanjševalo. Iz vseh aparatov, ki tik pred koncem tega tisočletja zmorej- po skrbeti za prenos informacij, so se vake- no zračnih in tankovskih napadih, o rake- tah in mitraljezi, ki sejejo smrt. Po Sloveniji se je začela razlivati rdeča barva krvi. Zares- ne tople človeške krvi.

Slovinci, zbrani na svojem prvem zasedanju, so na kri reagirali na sto in en način. Tisti, ki so iz Argentine, so vsega tega, kar trenutno doživlja Slovenija, vajeni, v dosti hujši vari- anti, saj se jim pohodi vojske dogajajo vsakih nekaj let. Tisti iz severne Amerike, nevajene domačih vojn, so bili čedalje bolj blede od tesnobe in rastoče groze. Nekateri so začeli mrlično iskati možnost, da čimprej odidejo domov. Drugi so začeli spraševati, kje se lahko javijo prostovoljci, pripravljani za boj. Tretji so se sedli in se lotili intelektualnih

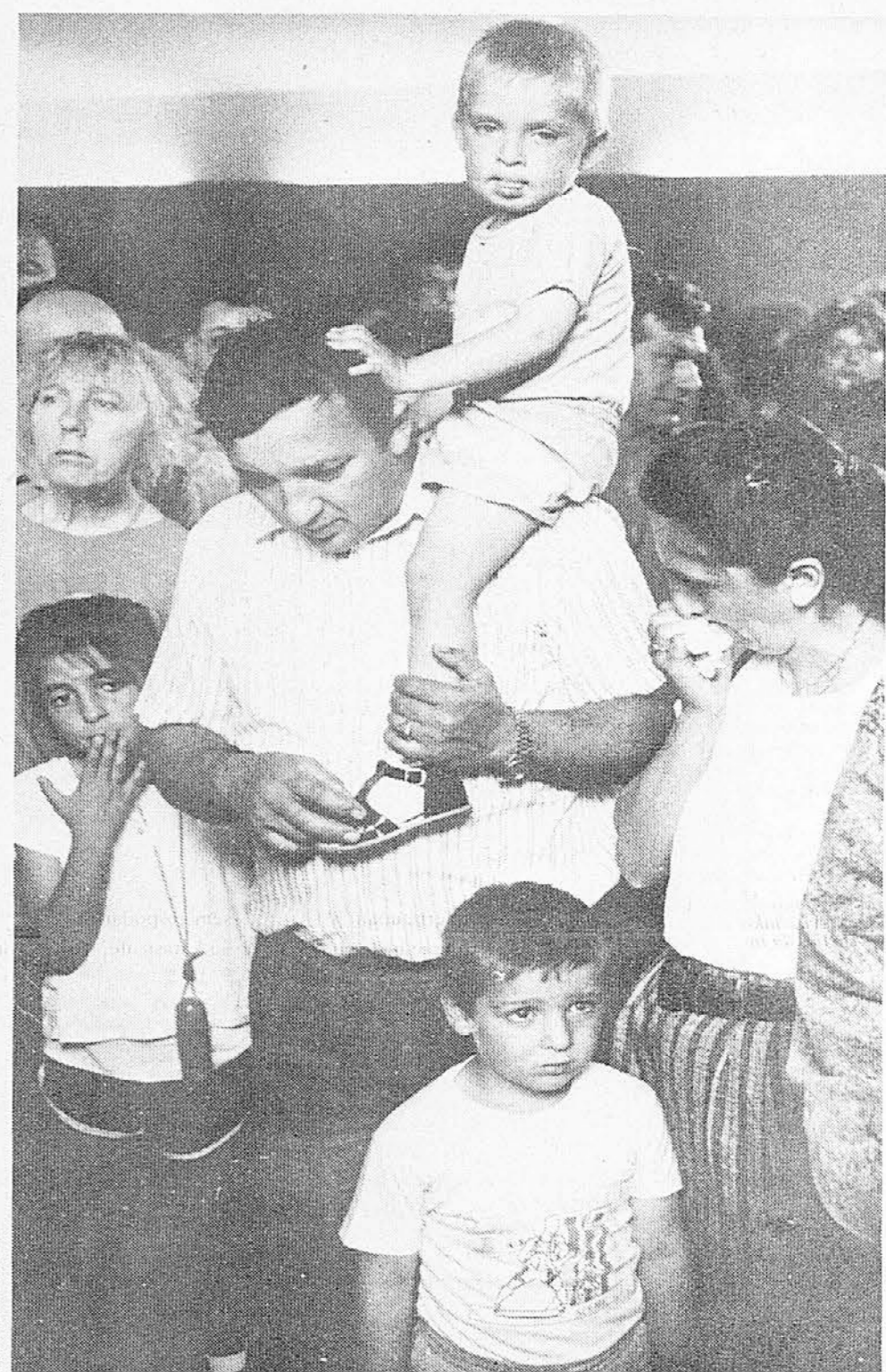

Foto: Jeco Zundarič

Na eni izmed fakultet naj bi imeli pred nekaj dnevi izbirni test. Fant se je pripeljal iz Zadra — zama- n, čeravno je prej vprašal in so mu rekli, da test bo. Ali bi ta fakulteta po tem lahko upoštevala fantovo voljo in ga obravnavala, kot da je preizkus opravil? Iz Zadra ta fant pač ne bi hodil v teh časih v Ljubljano kar tako, nepravilno in za dva dni pustil službo. Na neki drugi fakul- teti izpita za letnik ni bilo, ker jih je izmed prijavljenih študentov prišlo — zelo malo. Na tretji fakulteti sta študent in profesor bila, ni bilo pa ostalega dela ekipe, ki običajno je zavezan.

Tako pripovedujejo študentje, ki bi izpite radi pripravljali, so se bili pripravljali, upošte- vajo to, da je na jesen težko opraviti vse izpite, ki so pogoj za vpis v višji študijski letnik. Na nekaterih fakultetah mora imeti študent vpisanih kakšnih 10 ali več oren v in- dekseh, da gre lahko naprej. Redki so najbrž ob koncu junija, ki imajo vse ali večino izpitov za seboj, ponekod to niti ni mogoče. Bo mogoče jeseni podelati vse? Mnogi so tačas zavzeti z drugimi, prav nič študijskimi dejavnostmi, popolnoma izključeni iz študijskega ritma. Ali ne bi bilo nemara umestno, da bi fakultete razmislile o svojih zahtevnih krite- rijih za vpis v višji letnik in kako zmanjšale število izpitov, ki so pogoj za naprej? Je fakulteta, ki ima v svojem drugem študijskem letniku tako zahteven predmet (ali profesor- ja?), da ga precej študentov pusti za konec — v četrtem letniku. Ali bi bilo hudo narobe, če (spričo okoliščin ali kar tako) je omogoče le še kakšen tak popust? Nasplo je v našem univerzitetnem študiju izpitov veliko preveč. Spričo načina financiranja so se predmeti v visokem šolstvu množili, drobili. Vešh je študent pokazal znanje iz določene študijske tvarine pri enem profesorju, danes mogoče kje pri dveh, treh ali več. V takih primerih bi fakulteta nemara lahko jela razmišljati tudi v taki smeri, da bi študent mogoče opravljati neke izpite tudi skupaj kot enega, pa magari s tremi ocenami (časosno), če zaradi profes- orjeve avtonomije ali kdo ve česa že ni mo- goče drugače. Tudi taka pot bi nemara kje utegnila voditi k povezovanju predmetov. Pravna fakulteta, denimo, ves čas pozna take »dvojčke«, »trojčke«, katera druga nemara tudi, ali je pa en izpit tako zahteven, da odtehta te tri.

Na posameznih fakultetah obstajajo danes izpiti, ki so po zahtevnosti izrazito neprimerljivi. Za enega potrebuje študent pol leta, za enega pol tedna. V indeksu pa učencev neuspelih in petina vpisanih je iz- stopila pred iztekom šolanja. Osp je od šole različen, nasploh pa zelo velik. Pomemben vzrok je tudi slaba motivacija učencev, to, da je učence na napačni šoli (tudi na univerzi imajo s tem opravka). Sprejemni izpiti bi morali blažiti ta vzrok.

Nadaljnje vprašanje je, če je sprejemni izpit res upravičen na vsaki šoli, kjer naj bi bil statistično sicer utemeljen. Mislimo, denimo, na poklicne šole za frizerje, šivilje, kuharje, itd. To so poklicni, primerni tudi za zasebno delo. Družba nima pravice ovirati učencev, da se izuče za to, četudi jim dela ne more obljubiti. Pravico imajo, da si ga sami poišče- jo, doma ali kako drugače. Že leta se dogaja, da kateri frizer zasebnik ne more dobiti pro- stora za svojega otroka v frizerski šoli. Mož- nost za delo bi morala v vsakem primeru avtomatično voditi v šolo. Nekoj je že bilo tako, dandanes ni vzrokov, da ne bi obnovili načela.

Letos je direktor zavoda za šolstvo napove- doval, da bodo spodbujali srednje šole za odpiranje povečanih možnosti šolanja tistih vrst, za katere je med mladino največ zama- njanja. Izvedenice za možnosti zaposlovanja in želje otrok napovedujejo; z ene strani i gimnazij kot najugodnejši pripravljalnici za univerzi- tetni študij, z druge pa k poklicnim šolam. Mnogoča sprejemnih izpitov je pa ravno tu. Kaj je bilo storjenega, kaj bo storjenega, da se šole prilagodijo intereso mladine? Če pa sprejemni izpiti na šolah obah vrst res morajo neogibno že biti, je pa veliko vprašanje, zakaj naj bi bili enaki? Če je za ene šole res najbrž- ja napovedna vrednost rezultat predhodnega znanja iz matematike, matematične in tujeje jezika, je vprašanje, če je isti kriterij res enakojen za učence iz čisto druge vrste šolanja (gimnazija — poklicna šola).

Vprašanje nemara ne bo razrešeno, dokler se na Slovenskem ne bodo pojavile ob univerzi še druge možnosti visoke šole, s poklicno naravnanoš, na katere bo vodila pot iz tehniških smeri srednjega šolanja. Takrat bo laže domniti, da je mogoče izobrazbeno ra- ven dvigovati visoko navzgor tudi kako dru- gače kot zgolj na znanstveno usmerjeni uni- verzitni in da merilo učinka srednje šole ni nujno povsod le splošna matura. Učinek znan- ja srednje šole, motivacija za učenje v njej je lahko tudi kaj drugače. Ko bo to spoznano, bo tudi pot k izobrazovanju odraslih bolj odprta.

Janko Svetina

